

УДК 130.2 (045)

ГУМАНІСТИЧНА ТРАДИЦІЯ У ПАЛІМПСЕСТАХ ДІГІМОДЕРНІЗМУ: РЕСПОНСИВНІСТЬ ЧИ СИМУЛЯЦІЯ?

КОМІСАР Л. П.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглянуто проблему рецепції класичної гуманістичної традиції крізь призму дігімодернізму. Особлива увага приділена реконтекстуалізації провідних гуманістичних понять, а також дослідженню їх трансформації у гіпертекстовому просторі екранної культури. У висновках зазначено особливий епістемологічний зріз у сучасному мисленні, зокрема перехід від лінійного способу сприйняття дійсності до гіперцептивного (у сенсі нелінійного), та окреслено активну актуальність гуманістичної традиції у контексті сучасного гуманітарно-філософського дискурсу.

Ключові слова: дігімодернізм, гуманітарні науки, гіпертекст, гіперцепція, екранна культура, здоровий глузд (*sensus communis*), інтелектуал, освіта (*Bildung*), респонсивність, розум, такт, традиція.

В статье рассматривается проблема рецепции классической гуманистической традиции сквозь призму дигимодернизма. Особое внимание уделено реконтекстуализации ведущих гуманистических понятий, а также исследованию их трансформации в гипертекстовом пространстве экранной культуры. В выводах обозначен особый эпистемологический срез в современном мышлении, в частности переход от линейного способа восприятия действительности к гиперцептивному (в смысле нелинейного), и очерчена активная актуальность гуманистической традиции в контексте современного гуманитарно-философского дискурса.

Ключевые слова: дигимодернизм, гуманитарные науки, гипертекст, гиперцепция, экранная культура, здравый смысл (*sensus communis*), интеллектуал, образование (*Bildung*), респонсивность, разум, такт, традиция.

This article analyzes the problem of reception of the classic humanistic tradition viewed through the prism of digimodernism. The paper puts an emphasis on recontextualisation of the leading humanistic concepts as well as the study of their transformation in the hypertext space of screen culture. The article concludes outlining a specific epistemological layer in modern reasoning, in particular, the transition from the linear mode of perception to the hyperceptive mode (in the sense of nonlinear). It also outlines the topicality of the humanistic tradition in the context of contemporary humanitarian and philosophical discourse.

Key words: digimodernism, humanities, hypertext, hyperception, screen culture, common sense (*sensus communis*), intellectual, education (*Bildung*), responsiveness, reason, tact, tradition.

*Електричний світ спрямовує міфічний і колективний
вимір досвіду людської свідомості
в повністю усвідомлений пробуджений світ.*

М. Мак-Люен. ГАЛАКТИКА ГУТЕНБЕРГА: Становлення людини друкованої книги.

Постановка проблеми. У центрі уваги дослідження – одне з найбільш дискусійних питань сучасного гуманітарно-філософського дискурсу – рецепція класичної гуманістичної традиції крізь призму екранної культури. У річищі трансформативних процесів культурного універсуму XXI ст. ми прагнемо поставити досить амбітну проблему: чи можлива реактуалізація ідей Г.-Г. Гадамера та їх подальша реінтерпретація зі становленням дігімодернізму (А. Кірбі), що стрімко поширився як інтелектуальна течія в інформаційному суспільстві.

Показовим маркером сучасної гіперреальності [див.: 13] виступає екранна вітруктура, постульована інтер- та гіпертекстуальною нарративними стратегіями, з інтенціями до гіперцептивного сприйняття дійсності, авторитетно впровадженого М. Мак-Люеном [15] і ретельно дослідженого наприкінці ХХ ст. в теоретичних рефлексіях У. Еко [6].

Чи актуальне сьогодні знамените гасло “Saper aude!”, яке “перевідкрив” після І. Канта Г.-Г. Гадамер? [курсив наш. Відразу зазначимо наявність у тексті авторських курсивів. – Л.К.]. Чому нині надактуальною є проблема тотальної відсутності у сучасній еклектичній “кліповій” (Е. Тофлер) *пастіш*-комунікації глибинного розуміння? [12; 14] Доречно згадати у даному річичі концепцію Ж. Ліповецькі [15] про настання “ери порожнечі”, “імперії ефемерного” і появу “нарцисичної нової свідомості” – гедоністичної і холодної; споживачської свідомості телеглядача, порожню оболонку симулятивного “Я”, що перманентно вдвляється в “екран без глибини”, цікавиться одразу “усім і нічим” через перенасиченість інформацією. Чи потребує споживач-нарцис ХХІ ст. із “суспільства спектаклю” *розуміння у відповідь*, чи потрібен йому, майже засліпленому нерелексивною гедонією, *респонсивний інтелектуальний діалог*?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних зарубіжних дослідників дотична проблемна спрямованість спостерігається, зокрема, у В. Ємеліна [5], У. Еко [6], А. Кірбі [24], І. Негодаєва [17], Е. Саїда [20; 21], Ч. Тейлора [22]. Стосовно інтелектуальних рефлексій вітчизняних філософів – можемо зазначити рецепцію гуманістичної традиції у працях А. Богачова [1; 2], В. Кебуладзе [7; 8], А. Тормахової [24]. Ми також почали розробляти окреслену проблематику у публікаціях [9; 10; 11; 12; 13; 14].

Отже, аналіз ступеня наукової розробки проблеми та сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень обумовлює формулювання мети статті. Метою статті виступає окреслення проблеми потенційного функціонування та актуальності класичної гуманістичної традиції (у сенсі Г.-Г. Гадамера) у гіпертекстовому просторі культури дігімодернізму. Досягнення поставленої мети потребує постановки та вирішення таких завдань:

1. розглянути трансформацію гуманістичного дискурсу у дзеркалі екранної культури;
2. окреслити деактуалізацію гуманістичної традиції у постмодернізмі і/або реактуалізацію її у сучасному дігімодернізмі;
3. реконтекстуалізувати класичні поняття-маркери, що гіпостазують гуманістичну традицію: освіту, такт, здоровий глузд, здатність судження;
4. довести необхідність актуалізації гуманістичної традиції у сучасному соціокультурному публічному просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перейдемо до безпосередньої реалізації поставлених завдань. Як можливо реконтекстуалізувати класичні поняття-маркери, що гіпостазують гуманістичну традицію, такі, як освіта, такт, здоровий глузд, здатність судження? Чи потрібні вони в сучасну електронну еру? Передусім охарактеризуємо провідні риси екранної культури. Російський дослідник І. Негодаєв зазначає: “телебачення викликає у глядача “ефект присутності”, воно не вимагає зусиль і має потужну силу емоційного впливу. [...] Слід учитися читати. Для цього потрібна праця, час та інвестиції. Але не потрібно вчитися дивитись телебачення” [17]. “Народився інший світ, запроваджується новий порядок; створюються нові умови існування людей, вони привчаються інакше разом жити, інакше мислити, інакше розважатися. Книжки вже не стоять у центрі їхніх інтересів. Чи потрібні вони в суспільстві, де гонитва за щастям стала загальною мрією, хоч і не для всіх однаково здійсненою, в суспільстві, де править потрібно нещадний закон грошей, прибутків і споживання?” [19, с. 210].

Поєднуючи настання епохи дігімодернізму з екранною культурою, зазначимо: “екранна культура – історично складена система отримання культурних надбань, способів їх виробництва і трансляції за допомогою екранних технічних засобів, [...] представлення культурних артефактів

в аудіовізуальному і динамічному вигляді. Це найголовніша характеристика нового інформаційного середовища, нової культури інформаційного суспільства, де основною цінністю виступають не матеріальні товари, а *духовні фактори, інформація і знання*” [17].

Звернімося до рецепції проблемної ниви нашого дослідження у французькому філософському дискурсі кінця ХХ ст., яскраво репрезентованого у ґрунтовній праці Ж. Рюс [19]. Відразу зазначимо необхідність прискіпливого звертання-полілогу у формі цитатцій до окресленого джерела, що ми здійснюємо у форматі тез.

– *Ситуація кінця ХХ ст.* розглядається крізь призму “вторгнення світу речей, занепад “метаповідей”, прагнення до розваг і, нарешті й передусім, кризи культури, – усе це симптоми краху цінностей, які досі посідали панівне становище. Хіба щастя віднині не пов’язуватиметься з речами, які ти собі придбав? Згадаймо Ж. Бодріяра: споживання “об’єктів” та “речей” перетворюється на маніпулювання знаками” [19, с. 197].

– *“Речі” провіщають появу нового світу*, на думку дослідниці, – описують розрив, розлам; “речі відтепер стають знаками; але знаками чого, запитаєте ви? Правду кажучи, *знаками нічого, знаками порожнечі, знаками зяяння, позбавленими всякого змісту*. Неймовірно збільшуючи кількість об’єктів, ми просто втягуємо себе в процес розмноження, якому немає кінця”.

– “Віднині ми входимо в еру іншої індустріальної логіки, логіки “перформантів” – цей термін утворено близько 1968 р., і спочатку він застосовувався до високорезультативних електронних систем, – [...]. *На зміну ері телеологічних візій приходить ера ефективних розмов, мовних та комунікаційних дій*. На зміну колишнім тотальним узагальненням приходить розчарування, на зміну ортодоксіям – нові підходи, які не поєднуються з метаповідями” [19, с. 198].

– Ж. Рюс досліджує, як саме “постмодернізм перебудовує, готує тих, хто “залишив позад себе всі парадигми” (Ю. Габермас), до всіх пристосувань, до відмови від догм та утверджень змісту. Відбувається активний пошук компенсацій. Протиставлення оцінок відбувається різко й брутално: з одного боку, утвердження збагачення, з другого – засудження втрати автентичності до рівня псевдо, гри видимостей. Під цим другим кутом зору *епоха бачиться як час прикидання, облуди, гіпервиробництва, в якому все анулюється*” [19, с. 200].

– *“Неуважність учнів, на яку сьогодні нарікають усі вчителі, це одна з форм цієї нової свідомості, холодної і розв’язної, в усьому схожої на свідомість телеглядача, що захоплюється всім і нічим, водночас збуджену і байдужу, пересичену інформацією, свідомість вибірково, розсіяну, прямо протилежну свідомості вольовій, “внутрішньо детермінованій”*. Кінець волі збігається в часі з ерою чистої байдужості, зі зникненням великих цілей і великих справ, задля яких можна пожертвувати й життям; *“все, все – і негайно” замість “per aspera ad astra”*” [19, с. 209].

– “Засоби масової комунікації знищують культуру насправді з більш глибокої причини, яку добре розтлумачила Г. Арендт у своїй “Кризі культури”. Розвиток техніки дає людям змогу мати все більше й більше дозвілля: таким чином вони дістають у своє розпорядження чималі відтинки часу, які можна заповнити розвагами. Внаслідок такого стану речей індустрія розваг змушена безперервно виробляти нові об’єкти споживання і з цим наміром вона грабує великі творіння культури, спотворюючи їх, можливо, в необоротний спосіб. Життя байдуже до речових властивостей об’єкта; воно вимагає, щоб кожна річ була функціональною і задовольняла певні потреби. Культура опиняється під загрозою, коли всі об’єкти та речі цього світу, виготовлені тепер і в майбутньому, розглядаються як чисті функції життєвого процесу суспільства, тобто з того погляду, що всі вони існують для задоволення тієї або тієї потреби” [19, с. 211].

– *“Цілковита втрата всякого смислу, необмежене зростання споживацького інтересу, нажахана втеча від голих знаків порожнечі*. Криза культури, криза освіти, занепад суспільства, де панує нонсенс, перетворення свободи на голий знак порожнечі – як розуміти всі ці розмаїті

зміни і ці кризи, ці численні розлами і розриви?” [19, с. 212]. Можна спостерігати і сьогодні актуальність окресленої наприкінці ХХ ст. проблематики, про що, зокрема, свідчить сучасне кіно. Наведемо приклади: “DuxLess” 2012 р.; “Москва 2017” (“Branded”) 2012 р.; “Космополіс” (“Cosmopolis”) 2012 р.; “Великий Гетсбі” (“The Great Gatsby”) 2013 р.; “Тільки коханці виживуть” (“Only Lovers Left Alive”) 2013 р.

На наш погляд, у контексті дослідження показовими виступають *роздуми стосовно проблеми “надлишку інформації” в ХХІ ст.*: “все життя сучасних суспільств віднині управляється новою стратегією, що скинула з трону примат виробничих взаємин на користь апофеозу взаємин спокуси. У публічному середовищі, десубстанціалізованому внаслідок насичення інформацією, що позбавлена змісту, “я” також втрачає форму і єдність. Це – ніщо, невизразна сукупність, позбавлена орієнтирів, така собі “бульбашка”” [19, с. 210].

Таким чином, ми окреслили часткову деактуалізацію гуманістичної традиції у постмодернізмі; розглянули трансформацію гуманістичного дискурсу у дзеркалі екранної культури. Відтак, перейдемо до вирішення проблеми можливості реактуалізації гуманістичної традиції уже в інформаційну еру дігімодернізму.

У річичі вищезазначеного логічно поставити питання стосовно методологічної бази, точніше – до її презентації у дігімодерному соціокультурному просторі. Отже, перед сучасними гуманітаріями постає питання: яка методологічна стратегія здатна здійснити аналіз інформаційно-мережевого соціокультурного простору, точніше тих неупорядкованих процесів, що постійно виникають, зникають, змінюються, трансформуються і декодуються? Адже потрібна така методологія, яка надасть можливості адекватного сприйняття і критичного аналізу інформаційних потоків, що (за влучним визначенням Е. Тофлера), “бомбардують” нас звідусіль. На наш погляд, постсучасність (чи її інші поширені визначення, наприклад, “суспільство видовищ”, “ілюзія кінця”, “пустеля реального”,...) зорієнтована здебільшого на гіперцептивне сприйняття дійсності. Так, У. Еко зазначає: “згідно книги М. Мак-Люена “Галактика Гутенберга”, після винайдення друкування домінував лінійний спосіб мислення, але з кінця 60-х йому на зміну прийшло більш глобальне сприйняття – гіперцепція – через образи телебачення та інші електронні засоби” [10]. Наразі додамо: наше власне бачення гіперцепції значно ширше від поданого визначення – це нелінійність у феноменологічному сенсі, яку неприпустимо зводити лише до тотальної візуалізації і віртуалізації, що притаманні поезії екранної культури.

На нашу думку, саме поява гіпертексту, його концептуалізація в теоретичному сенсі і широке розповсюдження в інформаційному просторі сучасності (його не побоїмося ототожнити з соціокультурною дійсністю в цілому) є відповіддю на респонсивний виклик сьогодення. Наша задача – продемонструвати новітню гіпертекстову методологію в дії, точніше – як саме гіпертекст *in action* застосовується у сучасному гуманітарно-філософському дискурсі. Адже після лінгвістичного повороту в філософії, після постструктуралістської “текстуалізації” дійсності, після герменевтичних рефлексій Г-Г. Гадамера, коли була відстояна позиція про виключно мовне буття людини як “онтологію мовної взаємодії” [1], сучасні гуманітарії активно практикують гіпертекстову методологію.

Спробуємо почати від протилежного: чи можна визначити будь-яке явище у сучасному комунікативно-інформаційному просторі, що не є гіпертекстом? Напевно, ні. Адже навіть “класичні” тексти досить щільно наближені до мережі нелінійності. Наведемо приклад концептуалізації гіпертексту крізь призму сучасного феноменологічного підходу. Зазначимо наперед, що ми повністю підтримуємо позицію щодо нелінійності нашого мовлення і мислення (можна сказати більш тотально – нелінійності сучасної дійсності в цілому). “Гіпертекст – це найяскравіше втілення нелінійності мислення й мовлення. Нескінченні посилання, які зсередини одного тексту налаштовують містки до інших текстів, а від них далі до недосяжного метатексту, є втіленням того, що наше мислення є не так послідовністю думок, як складною

системою, у якій різні думки співіснують, впливаючи одна на одну. Відповідно до цього наше мовлення є не так цілісним лінійним наративом, як переплетенням розмаїтих оповідок” [8, с. 250]. Проте й до виникнення технічних засобів підтримки існування гіпертексту в віртуальному просторі Інтернету він був відомий нам у літературних експериментах Кортасара, Павича та інших письменників. Та й сам стиль написання наукових текстів із неодмінними примітками, виносками, коментарями та цитуваннями є проявом нелінійності мислення та мовлення. При цьому цитування – це лише найпомітніший спосіб залучення до перебігу власних думок чужих думок. “Адже, згідно з респонзивною феноменологією Вальденфельса, мої думки і вислови – це завжди відповіді на чужі думки і вислови. [...] Отже, навіть моє повсякденне мислення і мовлення пронизане мисленням і мовленням інших. Ба більше, те що я думаю і промовляю, взагалі має сенс лише тією мірою, якою це пов’язане з тим, що думають і промовляють інші. Моє мислення – це розмова з іншими мовою, якій я вчуся у них і якої я водночас навчаю їх послуговуватися в цій розмові” [8, с. 251].

Таким чином, ми маємо можливість говорити про широке впровадження гіпертекстових стратегій у сучасних (і не тільки) філософських розвідках. Але не випадково як поняття гіпертекст був термінізований Т. Нельсоном в 1967 р. [див.: 18], тобто з настанням мережевої і фактично віртуалізованої епохи.

У широкому сенсі, гіпертекст – це текст, фрагменти якого устатковані тісною системою виявлених зв’язків з іншими текстами і пропонують читачеві різноманітні “шляхи” прочитання. Кожен текст виявляється включеним до загальної системи створених до нього і паралельно з ним текстів, набуває візуального багатовимірного уявлення і стає “мультисеквенціальним”, тобто читається в будь-якій послідовності. Більше того, новий текст і попередні, до яких звернені посилання, можуть одночасно співіснувати на екрані комп’ютера. Проте таке визначення гіпертекстуальності не є повним: це лише один зріз, один із можливих кутів зору, що не вичерпує той резервуар бачень, притаманних для становлення гіпертекстуальної методології [див.: 10; 11].

Існує (не раз обговорювана у сучасних гуманітарних дискусіях) теза про те, що цивілізація *image-oriented*, така, що спрямована на зоровий образ (тобто вітрокультуру), стоїть на порозі тотального занепаду грамотності. Чи є підстава для подібних заяв? Це досить дискусійне питання. Адже постає проблема розриву між лінійністю і нелінійністю, між “класичною” книгою і комп’ютерним гіпертекстом, між візуальною і вербальною комунікацією. Як було продемонстровано вище – гіпертекст не припустимо зводити лише до виникнення текстів у просторі мережі Інтернет. Свого часу виникнення письма, а потім друкарства спричинило суттєвий зсув у сприйнятті дійсності. Зараз проблема екстрапольована в інше русло: чи “вб’є комп’ютер книгу”? [див.: 11]. Адже дисплей комп’ютера – це “ідеальна книга”, де світ виражений в словах і розділений на сторінки. Але не слід протиставляти вербальну і візуальну комунікацію, а слід вдосконалювати і одну, і іншу; візуальні комунікації повинні співіснувати з вербальними, у першу чергу з письмовими. То чи виникне “нове Середньовіччя”? Тема для фантаста! – наше суспільство диференціюється (чи ні?) на два класи: тих, хто дивиться лише телебачення, тобто отримує готові образи і готове судження про світ, без права критичного відбору отриманої інформації, і тих, хто дивиться на екран комп’ютера [дивиться саме з метою адекватного пошуку і рефлексивного сортування потрібної інформації]. Чи правомірно взагалі говорити про протиставлення книги і комп’ютера? Адже, на думку У. Еко, з часом гіпертекстуальні файли витіснять, наприклад, книги-довідники, але, коли йдеться “про читання вдумливе, тобто не просто отримання інформації, а й роздуми про неї” – тут, безперечно, домінує Книга, – “читати з дисплея – це зовсім не те саме, що читати зі сторінки” [9]. Дозволимо собі певну ремарку: у час написання статті У. Еко ще не було широкого вжитку електронних книг, які так поширені зараз. Але чи здатні замінити гаджети аксіологічний і естетичний

аспект, що притаманний Книзі (у класичному сенсі)? За У. Еко, який повністю реабілітує Книгу, “єдина машина, здатна породжувати нескінченну кількість текстів, була породжена тисячоліття тому, і це – алфавіт” [9]. Відтак, дана заява ще раз доводить неправомірність зведення гіпертексту лише до системи мережевих структур.

То яка ж роль інтелектуала в електронному світі? Адже існує позиція, що “новою роллю інтелектуала є виголошення ідей колективної свідомості [...] інтелектуал не повинен більше накидати своє індивідуальне сприйняття і осуд, а мусить досліджувати й доводити до публіки масове несвідоме колективної людини. Інтелектуал стає примітивним пророком або дрібним продавцем власних відкриттів на комерційному ринку” [16, с. 347]. На наш погляд, це досить суперечливе твердження, але М. Мак-Люен висловив його ще у 90-х рр. ХХ ст. Що ж відбувається нині?

Зокрема, у вітчизняному публічному просторі помітні цікаві пошуки на теренах трансформативних процесів гуманістичної традиції. Ми можемо засвідчити правомірність власної заяви на наступних прикладах: зокрема, телепроект “Свобода думки з Назіпом Хамітовим: Що таке культура мислення?” від 8 травня 2013 р.; “Philosophy Fire” від Pastiche Project, що відбувся 21 листопада 2013 р.; круглий стіл “Інтелектуали у сучасному світі: український контекст”, проведений 13 грудня 2013 р. в Інституті філософії імені Г.С. Сковороди НАНУ; міжнародний фестиваль документального кіно про права людини Docudays UA, який проходив у Будинку кіно 21-28 березня 2014 р.; у рамках теоретичного семінару “Філософія спілкування” робочої групи з етики відділу філософії культури, етики та естетики Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАНУ: доповідь професора В. Малахова “Сучасні практики людяності: етичний аналіз” від 4 квітня 2014 р.; IV Міжнародний фестиваль “Книжковий Арсенал”, проведений у Мистецькому Арсеналі, на території VIII ART KYIV Contemporary з 8 по 13 квітня цього року.

Звернімо увагу, що 11 квітня 2014 р. на Книжковому Арсеналі відбулася презентація останньої книги видатного палестинського інтелектуала Едварда Саїда (1935–2003) [20]. У цій книзі автор пов’язує гуманізм із іншими вимірами інтелектуальних починань, *стверджуючи, що більш демократична, емансипативна і просвітницька форма гуманізму досі можлива*. Філологія відіграє для автора визначальну роль, адже слова є агентами історичних і політичних змін, а читання навчає ставити під сумнів, задавати питання і змінювати навколишній світ. Саїд переконаний, що *саме таку демократичну критику і покликана розвивати сучасна гуманістична освіта*. Показово, що мислитель торкається і питання публічної ролі інтелектуалів у сучасному світі. На нашу думку, кілька цитат уможливають залучення [*чи навіть і співпричетність*] до інтелектуальної позиції мислителя. “Роль інтелектуала – діалектична: протистояти, викрити та просвітити дискусію, кинути виклик і де й коли тільки можна перемогти як вимушене мовчання слабких, так і тиху поведінку невидимої влади, що вже стала нормою”. Вводячи нас у контекст сучасної соціальної філософії, Е. Саїд зазначає: “ціла доктрина критичної думки потребує критичної перебудови. Цю перебудову не може здійснити, як дехто вважав у минулому, окремих видатний інтелектуал, гросмейстер мислення, наділений винятково ресурсами власного мислення, або авторизований речник групи чи інституції, яка б мала говорити від імені тих, хто не має голосу, спілки, партії тощо. Саме тут незамінну роль може зіграти колективний інтелектуал [так Бурдье називає індивідів, сума досліджень і дій яких зі спільних тем утворює свого роду спонтанний колектив. – Е. С.], який допоможе створити суспільні умови для колективного створення реалістичних утопій”. Показово, на нашу думку, у річищі останніх соціальних потрясінь в Україні виступає наступна позиція автора: “Зокрема, ми як інтелектуали можемо не тільки описувати ситуацію, але й визначити можливості активного втручання, незалежно від того, чи ми здійснимо його потім самі, чи залишимо це на інших, котрі або взяли за це раніше, або вже працюють, спираючись

на інтелектуала”. Отже, “роль інтелектуала – представити альтернативні оповіді й інші точки зору на історію, ніж ті, які надано воюючими сторонами від імені офіційної пам’яті й національної ідентичності та місії”. Відтак, “мир не може існувати без рівності: ця інтелектуальна цінність нагально потребує повторення, демонстрації та підкріплення”. Е. Саїд висновок: “*Можливо, інтелектуал – це свого роду контрпам’ять, із власним контрмовленням, яке не дозволить совісті відводити погляд і засинати. Я завершу думкою, що тимчасовий дім інтелектуала – це царина нагального, непримиренного мистецтва опору*, в якому, на жаль, не можна шукати ані сховку, ані розв’язків. Але тільки в цій ризикованій царині вигнання можна спершу справді зрозуміти складнощі того, чого зрозуміти не можна, – а потім усе одно спробувати” [20].

Підтримаємо тепер влучну у сучасному контексті заяву М. Мак-Люена: “Сьогодні наша наука та її метод роблять спроби спрямувати свої дослідження [...] на відкрите “поле” взаємодій і уникання довершених і незмінних суджень. Зараз це – єдино життєвий метод в умовах, коли електронні технології створюють синхронний рух інформаційних потоків і приводять до тотальної взаємозалежності людей” [16, с. 357]. Отже, гіпертекстова методологія є інтердисциплінарною, адже такий стратегічний підхід притаманний сучасній дійсності, яка постійно трансформується. Лише усвідомивши новий зріз (чи епістемологічний зсув, зрушення) у сучасному мисленні, зокрема перехід від лінійного способу сприйняття дійсності до гіперцентивного (у сенсі нелінійного), ми зможемо аналізувати і досліджувати ситуацію трансформацій нашого сьогодення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Доречно апелювати у підсумках до авторитетної заяви Г.-Г. Гадамера стосовно *нездатності* людей до розмови наприкінці ХХ ст., звички до анонімної техніки інформації, “монологізації людської поведінки”; “рішучого відходу від бажання домовлятися один з одним” [4, с. 83]. Проте, як відомо, ще з давніх-давен – “шлях істини – це діалог, [...] Вишальною передумовою виступає здатність сприймати іншого як *іншого* [...], а щоб вести розмову, треба вміти слухати” [там само, с. 88]. “Пропускає повз вуха і невірно чує той [...], хто постійно звертається до самого себе [...], переслідуючи свої інтереси – такою мірою, що він і не здатен чути іншого. [...] І, тим не менш, бути здатним до розмови, тобто чути іншого – у цьому [...], полягає вивіщення людини до справжньої *гуманності*” [там само, с. 90]. Дана теза, на наш погляд, яскраво апелює до потреби реактуалізації гуманістичної традиції у нашому сьогоденні, по можливості оминаючи підводні камені тотальної симуляції, яка, на жаль, усе частіше викривлює на рівні поданої інформації ту чи ту значущу (або ні) подію.

А от Ч. Тейлор заявляє: “Усі людські суспільства підтримуються і зберігаються *чемністю та гуманністю*”, а “головними ознаками суспільства є спокій, погодження, згода, товариство та дружба” [21, с. 346]! Чи не варта така класична позиція реактуалізації сьогодні? Це, мабуть, відкрите питання...

Отже, здійснивши досить амбітну спробу рецепції класичної гуманістичної традиції крізь палімпсести дігімодернізму ХХІ ст., можемо зробити певні висновки. Відтак, окреслено можливість реактуалізації ідей Г.-Г. Гадамера та потребу їх подальшої реінтерпретації зі становленням дігімодернізму. Більше того, доведено на прикладах розвідок сучасних філософів та інтелектуалів необхідність респонсивної актуалізації гуманістичної традиції у сучасному соціокультурному публічному просторі. Наостанок зазначимо, що ми в жодному разі не претендували на остаточне вирішення поставленої у статті проблеми, залишаючи відкритий простір для подальших інтелектуальних розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богачов А. Досвід і сенс / Андрій Богачов. – К. : “ДУХ І ЛІТЕРА”, 2012. – 336 с.
2. Богачов А. Герменевтична істина й давньогрецький логос / Андрій Богачов // Філософія освіти. – 2013. – № 1 (12). – С. 119–127.

3. Гадамер Х.-Г. Значение гуманистической традиции для гуманитарных наук / Ханс-Георг Гадамер ; [пер. с нем. Б. Бессонова] // Истина и метод: Основы филос. герменевтики. – М. : “Прогресс”, 1988. – С. 44–60.
4. Гадамер Х.-Г. Неспособность к разговору / Ханс-Георг Гадамер ; [пер. с нем. Б. Бессонова] // Актуальность прекрасного. – М. : “Искусство”, 1991. – С. 72–91.
5. Емелин В. Вавилонская сеть: эрозия истинности и диффузия идентичности в пространстве интернета / Вадим Емелин, Александр Тхостов. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=678&Itemid=52.
6. Еко У. Про деякі функції літератури / Умберто Еко ; [пер. А. Рєпи] // Спільне. – 2014. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://commons.com.ua/?p=16957>.
7. Кебуладзе В. Феноменологія і герменевтика як методологічні стратегії в сучасній українській філософії та гуманітаристиці / Вахтанг Кебуладзе // Філософія освіти. – 2013. – № 1 (12). – С. 128–139.
8. Кебуладзе В. Феноменологія досвіду / Вахтанг Кебуладзе. – К. : “ДУХ І ЛІТЕРА”, 2012. – 280 с.
9. Комісар Л. П. Гіпертекст як проекція нелінійності дискурсивних практик сучасності / Л. П. Комісар // Матеріали доповідей та виступів Всеукраїнської науково-теоретичної конференції [“Філософія в умовах сучасних соціокультурних викликів”], (Черкаси, 11–12 жовтня 2012 р.). – Черкаси : Вид-во Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, 2012. – С. 286–291.
10. Комісар Л. П. Віртуальні комунікативні практики: метод гіпертексту “у дії” / Л. П. Комісар // Матеріали доповідей та виступів Міжнародної науково-практичної конференції [“Україна і світ: діалог мов та культур”], (Київ, 03–05 квітня 2013 р.). – К. : Вид.центр КНЛУ, 2013. – С. 603–604.
11. Комисар Л. П. Линейность-нелинейность-гиперцепция: к вопросу о гипертексте in action / Л. П. Комисар // Материалы докладов и выступлений международной научной конференции студентов, аспирантов и молодых учёных [“Ломоносов”], (Москва, 8–13 апреля 2013 г.). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://lomonosov-msu.ru/rus/show_points_41387.html.
12. Комісар Л. П. Концепт “позазнаходження”: інтенції глибинного розуміння в гуманітарному пізнанні / Л. П. Комісар // Матеріали доповідей та виступів міжнародної наукової конференції [“Дні науки філософського факультету – 2013”], (Київ, 16–17 квітня 2013 р.). – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2013. – Ч. 6. – С. 246–248.
13. Комісар Л. П. Проблемність становлення дискурсу сучасної гіперреальності в контексті віртуалізації соціокультурної дійсності / Л. П. Комісар // Totallogy – XXI. Постнекласичні дослідження. – Київ : ЦГО НАН України. – 2013. – №29. – С. 196–208.
14. Комісар Л. П. New narratologies: комунікативні стратегії і дискурсивні практики наративної інтенціональності / Л. П. Комісар // Матеріали доповідей та виступів Міжнародної наукової конференції [“Дні науки філософського факультету – 2014”], (15–16 квітня 2014 р.). – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2014. – Ч. 5. – С. 149–151.
15. Липовецки Ж. Эра пустоты : Эссе о современном индивидуализме / Жиль Липовецки ; [пер. с фр. В. Кузнецова]. – СПб. : Владимир Даль, 2001. – 330 с.
16. Мак-Люен М. ГАЛАКТИКА ГУТЕНБЕРГА: Становлення людини друкованої книги / Маршал Мак-Люен ; [пер. з англ. А. Галушки, В. Постнікова ; 3-тє видання] – К. : “Ніка-Центр”, 2011. – 392 с. – (Серія “Зміна парадигми” ; Вип. 1).
17. Негодаев И. А. Информатизация культуры / И. А. Негодаев. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.srines.com/book_1024.html.
18. Нельсон Т. Гипертекст (проект Xanadu) / Тед Нельсон. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.seoexp.com/ru/history/ted_nelson/full_article.

19. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки / Жаклін Рюс ; [пер. з фр. В. Шовкун]. – К. : “Основи”, 1998. – 669 с.
20. Саїд Е. Публічна роль інтелектуалів / Едвард Саїд ; [пер. з англ. А. Чапая] // Гуманізм і демократична критика. – К. : “Медуза”, 2014. – 144 с.
21. Саїд Е. Зіткнення невігластва / Едвард Саїд ; [пер. К. Левіна за редакції О. Полянїчева та О. Ведрова] // Спільне. – 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://commons.com.ua/?p=11583>.
22. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша / Чарльз Тейлор ; [пер. з англ. О. Панича]. – К. : “ДУХ І ЛІТЕРА”, 2013. – 664 с.
23. Тормахова А. М. Концепція дігімодернізму Алана Кірбі / А. М. Тормахова // ГУМАНІТАРНІ СТУДІЇ: Збірник наукових праць. – Випуск 20. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2013. – С. 181–187.
24. Kirby A. Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture / A. Kirby. – New York ; London : Continuum, 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://philosophynow.org/issues/58/The_Death_of_Postmodernism_And_Beyond.